

schouwing. Doordat hij niet voldoende op die achtergrond van kerken en groepen gelet heeft, is het Van der Laan ontgaan dat de gereformeerde A. Zijp, die in Polmans gemeente toch een belangrijke rol gespeeld heeft, in de wijk van dr. Geelkerken woonde en dat diens eerste brochure *Over het behoud van den zegen* (d.w.z. van de blijdschap des geloofs door de Geestesdoop) precies gelijk met de synode van Assen (1926) verscheen. Bestaat er een samenhang; bestaat er ook een samenhang tussen deze strijd bij de gereformeerden en de toestroom van bekeerlingen bij Polman, juist in de eerste helft van 1926 (127)? Blijkens zijn tweede brochure (die niet uit 1926, maar uit 1927 moet dateren) heeft Zijp zijn bezwaren over de (kinder)doop eerst voorgelegd aan de Amsterdamse kerkeraad alvorens hij zich tot de synode van 1927 wendde. Daarover moet in de kerkelijke archieven toch wel het een en ander te vinden zijn. In juni 1926 werden in Polmans gemeente ouderlingen aangesteld, daarna volgde een stremming van de opwekking (129). Bij de gereformeerden trad na 'Assen' een zekere verstarring op. Is dit een toevalligheid, of heeft dit toch te maken met het klimaat van deze jaren waarvan zowel gereformeerden als pinksterbeweging de invloed ondergingen? Een zelfde soort vraag, die echter niet speciaal de Amsterdamse situatie betreft: moet de beleving van de Polmans van hun internationale contacten in de jaren 1908-1921 niet vergeleken worden met de ervaringen van hen die begonnen deel te nemen aan de conferenties van de toen juist opkomende oecumenische beweging? Dan kan ook de vraag gesteld worden waarom de jongeren die via de NCSV enz. internationale en interkerkelijke contacten kregen binnen hun kerken bleven, terwijl de Polmans met hun beweging er steeds meer buiten kwamen te staan. Was Polman wel echt 'sektariër tegen wil en dank', of zat er toch iets in hem waardoor hij zich nooit zou kunnen vinden in zo'n groter verband? Zo zou door vergelijking, zelfs van de bouwtrant van Polmans gebouw 'Immanuel', waar de auteur mijns inziens nu te veel uit afleidt (73), met die van andere kerken en zalen in Amsterdam (waarvan er méér ingebouwd en zonder toren waren), het eigenaardige én overeenkomstige van de toenmalige pinksterbeweging nog scherper naar voren komen. Het is de moeite waard na te gaan, vooral omdat, zoals Van der Laan nauwgezet heeft aangetoond, de meeste pinkstergelovigen uit een kerk of groep afkomstig waren. Waarom kwamen ze (en gingen ze weer)? Een goed onderzoek doet nieuwe vragen stellen. Ik heb er nog meer, maar moet eindigen. Rest mij alleen mee te delen dat het hier besproken geschrift voorzien is van een register (waarin ik slechts één fout aantrof).

J. Vree